

Bauhaus u životu i djelu Selmana Selman Stvaralački pu životna uvjeren

Međunarodni naučni simpozij održava se danas u Galeriji Akademije likovnih umj

Aida Abadžić-Hodžić

Bauhaus - umrežavanje ideja i prakse (BAUNET) međunarodni je naučnoistraživački, edukativni i izlagački projekt u kojem sudjeluju muzejsko-galerijske, univerzitetne i naučne institucije iz četiri evropske zemlje: Austrije, Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Slovenije. Primarni cilj ovog projekta jeste istražiti, naučno valorizirati i predstaviti opuse umjetnika središnje i jugoistočne Evrope, s naglaskom na prostor bivše Jugoslavije, a koji su se školovali na znamenitoj školi za arhitekturu, dizajn i vizualne umjetnosti - Bauhaus (1919 - 1933). Nositelj ovog projekta je Muzej suvremene umjetnosti iz Zagreba, a suorganizatori su Universalmuseum Joanneum iz Graza, Akademija likovnih umjetnosti iz Sarajeva i Loški muzej iz Škofja Loke.

Prvi sadržaj ovog projekta bio je međunarodni simpozij održan u Muzeju suvremene umjetnosti u Zagrebu, u novembru 2012. Vrijednost i značaj ovog projekta prepoznala je i Evropska unija i on se od oktobra 2013. realizira uz potporu EU programa Kultura (2007 - 2013), i to kroz simpozije, naučne konferencije, izložbe, radionice, digitalizaciju umjetničke i arhivske građe, stvaranje BAUNET portala i baze podataka kao središnje, referentne tačke za buduća istraživanja o ovoj temi. Simpozij u Loškom muzeju u Škofjoj Loki, pod nazivom August Cernigoj i naslijeđe eksperimentalnih praksi, održan u aprilu 2014., bio je sljedeći korak u upoznavanju s opusom studenata Bauhauusa iz nekadašnje Kraljevine Jugoslavije.

Življenje-u-vremenu

Naučni simpozij Bauhaus u životu i djelu Selmana Selmanagića na Akademiji likovnih umjetnosti u Sarajevu u središtu svoga zanimanja ima život, opus i akademsku karijeru Selmana Selmanagića (Srebrnica, 1905 - Berlin, 1986), jedinog studenta ove slavne škole porijeklom iz BiH, a koji je diplomirao na Odsjeku za arhitekturu Bauhauusa u Dessau 1932. Selmanagić je ujedno i jedino ime iz BiH koje se u prvoj polovici 20. stoljeća izravno veže uz evropsku

umjetničku avangardu.

Mies van der Rohe, Josef Albers, Wassily Kandinsky, Paul Klee, Hannes Meyer, Ludwig Hilberseimer - samo su neka od imena Selmanagićevih slavnih profesora tokom školovanja u periodu 1929 - 1932. Duh Bauhauusa - otvorenost za istraživanje i eksperiment, samostalno iznalaženje rješenja, društvena odgovornost umjetnosti i arhitekture, socijalna osjetljivost,

timski rad, interakcija različitih oblasti i disciplina, kozmopolitizam i antifašizam - trajno su obilježili njegov stvaralački put i životna uvjerenja.

Selman Selmanagić bio je jedno od vodećih imena u poslijeratnoj obnovi Berlina, gradu u koji se vratio u osvit Drugog svjetskog rata, nakon boravka i rada na Bliskom Istoku, i to kako bi učestvovao u radu ilegalnih komunističkih ćelija. Bio je

član slavnog Kolektiva za planiranje obnove Berlina, koji je predvodio Hans Scharoun, a u kojem je bio zadužen za planiranje objekata iz oblasti kulture i sporta te za zaštitu spomenika kulture (1945 - 1950). Godine 1950. imenovan je za profesora na uglednoj Umjetničkoj školi Weifensee (tadašnja Visokoj školi za primijenjene umjetnosti), gdje je bio voditelj Odjela za arhitekturu punih dvadeset godina i gdje je

trajno uticao na generacije studenata specifičnom metodologijom rada i nastavnim sadržajima koji su pružali otpor dominantnom socrealističkom stilu, u jeku "debate protiv formalizma". Suradnja s njemačkim radionicama namještaja iz Dresden-Helleraua uzdigla ga je među klasične dizajna DDR-a.

Životna priča Selmana Selmanagića utjelovljenje je bauhausovskog ideala "življenja-u-vremenu", mladić koji, bez znanja njemačkog jezika i bez ikakve potpore, tek sa završenim majstorskim ispitom iz stolarskog zanata te porijeklom iz malenog bh. grada, početkom 20. stoljeća stiže u nepoznat grad i diplomira na vodećoj umjetničkoj školi evropske avangarde, postajući, pritom, uvjereni antifašist i borac za slobodu, a potom jedno od središnjih imena arhitekture i dizajna DDR-a, kao i ugledni profesor, angažiranog pristupa arhitekturi, umjetnosti i društvenoj stvarnosti.

U osvit stogodišnjice svog osnutka, najutjecajnijia umjetnička škola 20. stoljeća potaknula je, posljednjih godina, i niz značajnih izlagačkih projekata širom svijeta. Nakon rušenja Berlinskog zida i izmjenjenju političke karte savremene Evrope, iznova se i u novom svjetlu propituje naslijeđe Bauhauusa, njegove edukativne, umjetničke i duhovne vrijednosti, a time u fokus naučnog zanimanja dolaze i umjetničke sredine jugoistočne Evrope, čiji su studenti, također, doprinijeli multikulturalnom i otvorenom karakteru ove škole, a čije su se temeljne pedagoške vrijednosti oblikovale upravo u susretu različitih kulturnih i duhovnih tradicija. Pitanje baštine Bauhauusa živo je i na njenim izvorima: u Njemačkoj ono je osobito aktualizirano nakon ponovnog ujedinjenja države, pri čemu je osobita pažnja posvećena recepciji Bauhauusa u Istočnoj Njemačkoj. Ovim mjesto i uloga Selmana Selmanagića u modernoj i savremenoj evropskoj arhitekturi dobiva na novom značaju, te se otvaraju mogućnosti njihovog sagledavanja u širem problemskom kontekstu.

Izložba 2015.

U Sarajevu je, povodom obilježavanja stogodišnjice početka Prvog svjetskog rata, već održan veliki

Garant jednakosti

Andrea Contursi

Selmanagić je pripadao grupi arhitekata i urbanista strogo povezanih jednih s drugima kroz čvrstu profesionalnu mrežu. U godinama između 1920. i 1950. kolektivno su radili na zajedničkom cilju: stvaranju životnog okruženja za čovjeka 20. stoljeća. Ovu grupu arhitekata tokom godina različito su nazivali: Der Ring, njemačkom delegacijom na CIAM-u (Međunarodnom kongresu moderne arhitekture) 1933, kao i Freitagsgruppe.

Ovoj grupi, između ostalog, pripadali su Gropius, Mies, Sharoun, Hilberseimer i sam Selmanagić. Ove arhitekate i urbaniste imale su zajedničku želju da osmisle dizajn kao sredstvo za osiguravanje socijalne jednakosti. U duhu krila-

tice Hannesa Meyera, a koja glasi "masovne potrebe umjesto luksuznih potreba", sanjali su o generalnom pristupu dizajnu, s konačnim ciljem prevazilaženja ograničenja dizajna pojedinačnih objekata, postičući, umjesto toga, viši nivo integriranog okolišnog i socijalnog planiranja.

Moderni grad CIAM-a bio je instrument za osiguravanje socijalne jednakosti ključnim pitanjem reguliranja urbane gustoće i njenog odnosa s proizvodnim ciklusima, infrastrukturnim mrežama i socijalnim aktivnostima. Ovo je bio veliki - nažalost izgubljeni - izazov moderne u urbanom planiranju. Kao dio ove grupe progresivnih urbanista Selmanagić je imao priliku upijati ovakve ideje u svojim formativnim godinama za vrijeme Bauhauusa pod mentorstvom Lu-

dwiga Hilberseimera - u to vrijeme profesora za urbanizam na Bauhausu u Dessauu - a kasnije i kao član Kolektiva za planiranje (Planungskollektiv), koji je pod vodstvom Hansa Scharouna bio zadužen za redizajniranje novog Berlina nakon završetka Drugog svjetskog rata.

U današnje vrijeme, s jedne strane, svjedočimo sve većem uspjehu pomodnog modernog dizajna, dok, s druge, moramo ogorčeno primijetiti to da se čini kako visokokvalitetni životni prostori trenutno još predstavljaju privilegiju iznimno malog dijela svjetske populacije. U vrijeme svjetske okolišne krize i rastuće socijalne nejednakosti moderni san o integriranom okruženju i socijalnom planiranju kao ključ za jednakost, stoga, zadržava svoju fascinantnost.

agija t i nja etnosti Sarajevo

broj naučnih skupova, konferencija, izložbi i okruglih stolova. Simpozij posvećen Selmanu Selmanagiću i Bauhausu ovim događajima pristupa na drugačiji način. I Bauhaus je vezan uz Prvi svjetski rat: ova škola, kako je to u jednom pismu iz 1963. zapisao njen utemeljitelj Walter Gropius (1883 - 1969), razvila se iz "osjećaja duboke depresije koja je bila rezultat izgubljenog rata i potpunog sloma intelektualnog i ekonomskog života, ali i, s druge strane, gorljive nade i želje da se iz tih ruševina sagradi nešto novo". Jedna nova vizura, ispunjena optimizmom i budućnosnom projekcijom iz koje je ova škola izrasla, čini to da je Bauhaus i danas mnogo više od tek umjetničke škole. O svim ovim pitanjima bit će riječi na prvom naučnom skupu u Selmanu Selmanagiću u Sarajevu, kao i na izložbi koja je, kao dio projekta BAUNET, planirana u Sarajevu 2015. U želji da istaknemo osobiti značaj pedagoškog opusa Selmana Selmanagića, integralni dio ovog simpozija čine i radionice studenata dizajna i arhitekture Univerziteta u Sarajevu, a na kojima će se kroz seriju radova i prezentacija promišljati naslijeđe i izazovi Bauhauusa u savremenom dobu.

Arhivi kao čuvari memorije

Jadranka Vinterhalter

Istraživački i izložbeni projekt Bauhaus - umrežavanje ideja i prakse (BAUNET) ukazao je na značaj arhiva kao polazišta i izvora u traganju za činjenicama i podacima, fotografijama, korespondencijom, tiskovinama, jednom riječju, memorijom o umjetnicima i arhitektima, radovima i događanjima vezanim uz Bauhaus i njegove utjecaje.

Glavni arhivskog materijala o profesorima i studentima znamenite škole čuva se u Bauhaus arhivima, od kojih je onaj u Berlinu središnja i najbogatija arhivska ustanova, te u Weimaru, gdje je Bauhaus osnovan 1919. i u Dessau, gdje je škola djelovala u periodu 1925 - 1932. Vrijedan arhivski materijal čuva se u dokumentacijskim odjelima i arhivima muzeja uključenih u projekt BA-

UNET: Muzeju suvremene umjetnosti u Zagrebu, Universalmuseum Joanneum u Grazu, Galeriji Avgusta Černigoja u Lipici.

Međutim, istraživanje teme ne bi bilo potpuno bez uvida u arhive umjetnika i arhitekata Selmana Selmanagića, Vjenceslava Richtera i Ivana Picelja, kao i u dokumentaciju i korespondenciju Marie Luise Bethlehem. Zbirka Marie Luise Bethlehem, koja se od 1927. čuva u Zagrebu, u vlasništvu je Ruth Bethlehem.

Uz vrijedna likovna djela zbirka sadrži i dokumentaciju te korespondenciju s umjetnicima i arhitektima pripadnicima weimarskog Bauhausova kruga, a s kojima je Marie Luise Bethlehem prijateljevala dvadesetih godina 20. stoljeća kao učenica muzičke škole u Weimaru. Istaknutu vrijednost imaju rukopisi i pisma

Farkasa Molnára i oslikana pisma Lou Scheper. Obiteljski arhiv Selmana Selmanagića, o kojem skrbe kćeri znamenitog arhitekta i urbaniste, čuva se u stanu u Weissenseeu u Berlinu, u kojem je obitelj živjela nakon Drugog svjetskog rata. Iznimno vrijedan arhivski materijal koji posjeduje bio je ključni izvor za pisanje knjige "Selman Selmanagić i Bauhaus" autorice Aide Abadžić-Hodžić, objavljene 2014., a jednako je tako nezaobilazna referentna točka u pripremi BAUNET izložbe i kataloga.

U obradi opusa zagrebačkog arhitekta i likovnog umjetnika Vjenceslava Richtera, suosnivača i člana grupe EXAT 51, koristi se građa iz njegova privatnog arhiva, koji je 2007. doniran Muzeju suvremene umjetnosti i priključen Zbirci Richter. Smještene u kući na Vrhovcu (Zagreb),

gdje je Richter živio i stvarao, Zbirka je darovana gradu Zagrebu (1980), otvorena za javnost (2000), a njome upravlja MSU.

Arhiv i biblioteka Ivana Picelja, poznatog hrvatskog likovnog umjetnika i dizajnera, donirani su 2012. Muzeju suvremene umjetnosti u Zagrebu, gdje se i čuvaju. U arhivu se nalazi do sada nepoznata građa o Pice-ljevim radovima iz pedesetih godina 20. st. i grupi EXAT 51 u kojoj je djelovao, nezaobilazna u novim interpretacijama poslijeratne apstraktne umjetnosti.

Zaključimo da je golema vrijednost i značaj arhiva i arhivske građe koja se čuva, obrađuje i daje na uvid korisnicima, a kako bi se kroz stručna istraživanja rekonstruirala i interpretirala događanja iz prošlog vremena te osvijetlili opus autora i njihov stvaralaštvo.

Bauhausovsko naslijeđe u BiH

Fehim Hadžimuhamedić

Premda je ukupni izraz modernog mišljenja i nastajućeg industrijskog društva, kategorija standardizacije punu artikulaciju i afirmaciju dobija u Bauhausu. Ta se kategorija pojavljuje kao centralni teorijski, konceptualni, fenomenološki iskaz moderne arhitekture, kao i indikator njenog pojavljivanja. Kategorija standardizacije javlja se kao dvojni iskaz uzročno-posljedične formule "forma slijedi funkciju" - standardizirani su i funkcija i forma, odnosno, standardizacija je i uzrok i posljedica.

Funkcija se pojavljuje kao princip organizacije standardiziranog prostora, dok se forma pojavljuje kao iskaz standardizirane geometrije. Ta-

ko, standardizacija artikulira kategoriju izotropnog prostora u arhitekturi - gradnju uniformnog prostora, jednakih vrijednosti u svakom svom sastavnom dijelu, baziranih na repetitivnosti jednog matičnog modula (geometrije). Izotropnost se manifestira i kao "punji" i kao "prazni" prostor - pojavljuje se na fasadi, u volumenu objekta, u planu objekta, kao aspekt materijalnosti zida, stuba itd. U vizualnom smislu, izotropni prostor gradi poželjnu sliku i model moderne arhitekture, čiji se red prepoznaje kao arhitektonska tjelesnost "kutije".

Izotropni prostor podrazumijeva nepostojanje hijerarhijskih odnosa u izotropnom polju nema "glavnog" i "sporednog" prostora, već su svi prostori "isti". Isti su i vizualni naponi u svakoj tački, odnosno modulu i sas-

tavnoj jedinici prostora (fasade, volumena itd.). Promovira se "estetika istog". Nasuprot modernoj, predmoderna arhitektura diferencira prostore - prostorni iskazi heterotropni su i hijerarhijski organizirani. Osim kao indikator pojave moderne arhitekture, izotropni modernistički prostor također se javlja kao indikator novovjekovnog procesa desimbolizacije - pražnjenja simbola od dubinske i transcendentne supstancije, vidljivo u širim poljima kulture, umjetnosti, dizajna, arhitekture.

Vizualni iskaz arhitektonske tjelesnosti kutije, naročito fasadnog ospoljenja, ne mora biti u direktnoj kauzalnoj vezi s konstruktivnim sistemom na jednom objektu, premda je historijski značajno povezan s modernističkim izumom - konstrukcijom

tzv. zida-zavjese. Na fasadi izotropni prostor artikuliran je vidljivom i materijaliziranom, ili, češće, nevidljivom i prikrivenom mrežom, najčešće pravokutnih modula. Sama tjelesnost kutije ima naglašenu trodimenzionalnu čvrstinu i vizualnu ekspresiju tjelesne jednosti arhitektonskog objekta, te je utisak da težinske sile prihvata čitavim svojim oblikom.

Ugaoni prozor jedan je od najznačajnijih indikatora pojave tjelesnosti kutije, odnosno standardizacije i izotropnog prostora u arhitekturi. Taj prozor nelogičan je konstrukcija u tradicionalnoj i predmodernoj arhitekturi, budući da je kod njih koncentracija konstruktivnosti na uglu (stub ili punozidani ugaon), te se, uobičajeno, ne pojavljuje. Ali, u moderni

ugaoni prozor upravo sugerira to da se ne radi o tradicionalnim konstrukcijama i sistemnoj upotrebi teških materijala, već o novom konceptu izotropne arhitekture u formi tjelesnosti kutije.

Bosanskohercegovačka moderna arhitektura, prije i poslije II svjetskog rata, posjeduje izrazite primjere objekata s upotrebom ugaonog prozora (R. Kadić, Z. Ugljen itd.) u naznačenoj artikulaciji izotropnog prostora, sa zanimljivim varijacijama (npr. mreža izotropnih vizualnih napona artikulirana obloženim pločicama na fasadi i sl.). Pažljiva analiza otkriva nivo dosljednosti funkcionalističko-modernističkog izraza i čistoću bauhausovskog modela te sugerira značajne dosege bosanskohercegovačke moderne arhitekture.